

رابطه آموزش‌های پیش‌دبستانی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

دکتر محمدرضا کرامتی^۱

اشرف لازمی^۲

زهرا رحمدل زاده^۳

چکیده

برای انجام پژوهش حاضر تعداد ۱۰۰ نفر دانش‌آموز دختر و پسر پایه اول به صورت تصادفی از بین ۱۰۳۴۴ نفر انتخاب شدند و پرسشنامه‌ای محقق ساخته بر روی آنان اجرا شد. ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین آموزش‌های پیش‌دبستانی با پیشرفت تحصیلی علوم (۰/۶۷۹)، فارسی (۰/۶۱۴)، نقاشی (۰/۸۰۸) و ریاضی (۰/۵۲۴) رابطه وجود دارد. نتایج آزمون t مستقل معنی‌دار بودن رابطه را مورد تأیید قرار داد.

کلید واژه‌ها

آموزش پیش دبستانی، پیشرفت تحصیلی، دانش‌آموز، علوم، فارسی، نقاشی، ریاضی.

مقدمه

آموزش و پرورش پیش از دبستان عبارت است از آموزشی که از زمان تولد آغاز و تا شروع اولین سالهای دبستان ادامه می‌یابد (کول، ۱۳۸۰) و مراکز آموزشی قبل از دبستان محیطی است که کودکان سنین قبل از دبستان را در ساعتی از روز نگهداری کرده و ضمن مراقبتهای بهداشتی و رفاهی و ایمنی زمینه

^۱استادیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران

^۲کارشناس ادبیات، آموزش و پرورش تهران

^۳کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، آموزش و پرورش مشهد.

رابطه آموزش‌های پیش‌دبستانی با پیشرفت تمصیلی ...
را برای پرورش، تربیت و آموزش آنها فراهم می‌کند. (ترکمان، ۱۳۸۰). از طریق آموزش پیش‌دبستانی کودکان باید به گونه‌ای آماده شوند که بتوانند به راحتی در فعالیتهای مدرسه شرکت کنند. (آلن، ۱۳۷۰). گرچه نقش والدین و بویژه مادر نیز در کنار نقش مربیان پیش‌دبستانی درخور توجه است. (ولدمن^۱، ۲۰۰۶). فعالیتهای آموزشی مراکز پیش‌دبستانی در صورتی اثربخش خواهد بود که والدین نیز از حیث تعامل مؤثر با کودک و همچنین مراکز پیش‌دبستانی وظایف خود را به درستی انجام دهند. (دیر، ۲۰۰۶).

در کشور ژاپن کودکان قبل از ورود به مدارس ابتدائی، در کلاسهای آمادگی یا کودکستان حضور می‌یابند، کشور هلند در سال ۱۹۹۰ آموزش کودکان سنین ۴ سال به بعد را همگانی اعلام کرد و آلمان، استرالیا، فرانسه، کره جنوبی، تایوان، کانادا، مالزی و آفریقای جنوبی نیز در تلاشند تا آموزش کودکستانی را زیر پوشش آموزش همگانی درآورند. (صافی، ۱۳۷۹). در سنگال در کنار مزارعه و به هنگام کار مادران، گروه‌های بازی تشکیل می‌شود و برای این کار نه به فضای اختصاصی نیاز دارند و نه به وسایل پیشرفته، از آنچه در محیط زندگی و کار وجود دارد استفاده می‌کنند. در انگلستان والدین به حکم قانون موظفند کودکانشان را به سن تعلیمات همگانی (۵ سالگی) می‌رسند به مدرسه معرفی کنند (رؤوف، ۱۳۷۰).

پژوهشگران در زمینه اثربخشی آموزشهای پیش‌دبستانی در داخل و خارج از کشور به نتایج قابل توجهی دست یافته‌اند. از جمله عالیه نصری (۱۳۷۹) در پژوهش خود نشان داد دانش‌آموزانی که دوره پیش‌دبستانی را در مراکز مربوطه گذرانده‌اند نسبت به آن دسته از دانش‌آموزانی که از این آموزشها بی‌بهره بودند سازگاری اجتماعی بیشتری دارند. تحقیق محمدی (۱۳۷۴) حاکی از آن بود

¹ waldman

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

کودکانی که دوره آمادگی را دیده‌اند انگیزه بیشتری برای یادگیری دارند. مطالعه مقدم دیمه (۱۳۷۶) آشکار ساخت که آموزش قبل از دبستان روی تمام جنبه‌های تحصیلی، روانی و عاطفی و اجتماعی کودکان تأثیر دارد. صاحبی (۱۳۷۹) نیز با جمع‌بندی از نتایج پژوهش‌های انجام شده احضار می‌دارد میزان پیشرفت تحصیلی و رشد اجتماعی کودکانی که در دوره آموزشی پیش‌دبستانی را دیده‌اند در مقایسه با آنهایی که بلافاصله از خانه به مدرسه رفتند بیشتر است. بررسی تحقیقات انجام شده در خارج از کشور نیز حاکی از عملکرد بهتر دانش‌آموزانی است که در دوره پیش‌دبستانی را گذرانده‌اند. (فریمن، ۱۳۸۱). یافته‌های روان‌شناسی نیز نشان می‌دهد از میان کسانی که به دانشگاه وارد می‌شوند آن عده که به کودکان رفته‌اند دارای هوشبهر بیشتری هستند (موسائی، ۱۳۷۰). در حال حاضر باور عمومی این است که دوره‌های پیش‌دبستانی در شکل‌دهی ساختار شخصیتی نونهالان تأثیر بسزایی دارد. نتایج به دست آمده از تحقیقات چند منظوره مرکز پیش‌دبستانی پری نشان می‌دهد کودکان مشکل‌داری که در برنامه‌های آموزشی این مراکز شرکت داشته‌اند، در بیست و هفت سالگی افرادی موفق، مسئولیت‌پذیر و از لحاظ مالی مستقل بوده‌اند، شواهد گویای آن است که شرکت در مراکز پیش‌دبستانی در نحوه اجرای آزمون و امتحان رسمی نوآموزان پایه اول آثار مفیدی دارد. (شوروکس و همکاران، ۱۹۹۲). نتایج پژوهش کلاهان و همکاران (۲۰۰۰) نشان می‌دهد که تعامل کودکان با یکدیگر در مراکز پیش‌دبستانی با عملکرد تحصیلی آنان در پایه اول ابتدائی همبستگی دارد. لانچی (۲۰۰۶) این همبستگی را در ارتباط با تفکر انتقادی کودکان مورد بحث قرار داده است. یافته‌های بیرن (۲۰۰۰) با صراحت آشکار می‌سازد مهارت واج‌شناسی و خواندن در کودکانی که آموزش‌های پیش‌دبستانی را دیده بودند در پایه پنجم ابتدائی به مراتب بیش از سایرین است. بررسی پیشینه تحقیق نشان می‌دهد کودکانی که دوره پیش‌دبستانی را گذرانیده‌اند نسبت به کودکانی که این دوره را طی نکرده‌اند

رابطه آموزش‌های پیش‌دبستانی با پیشرفت تحصیلی ...
و مستقیماً وارد دوره دبستان شده‌اند رشد روانی، عاطفی بهتری داشته‌اند و از سازگار شدن با همسالان و محیط اجتماعی موفقتر بوده‌اند. این پژوهش‌ها رابطه بین آموزش قبل از دبستان و پیشرفت تحصیلی (در دروس علوم، فارسی، نقاشی، ریاضی) را کمتر مورد کاوش قرار داده‌اند. پژوهش حاضر که ادامه تحقیقات گذشته می‌باشند به همین منظور و با هدف شناخت رابطه بین آموزش قبل از دبستان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه اول ابتدائی انجام شده است.

با توجه به زمینه‌های نظری فوق فرضیه‌های زیر پیشنهاد شدند:

- ۱- بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس علوم در پایه اول ابتدائی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس فارسی در پایه اول ابتدائی رابطه وجود دارد.
- ۳- بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس نقاشی پایه اول ابتدائی رابطه وجود دارد.
- ۴- بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس ریاضی در پایه اول ابتدائی رابطه وجود دارد.

روش

روش تحقیق توصیفی است و چون وقایع و شرایط قبلاً اتفاق افتاده، محقق بر آن است متغیرهایی را برای تحلیل روابط در نظر گرفته و به مقایسه بپردازد. از این رو دو گروه از دانش‌آموزان (گروهی که آموزش پیش‌دبستانی را دریافت نکرده بودند و گروهی که دریافت کرده بودند) مورد مطالعه قرار گرفتند. جامعه آماری مورد مطالعه دانش‌آموزان دختر و پسر پایه اول ابتدائی منطقه تبادلکان در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ به تعداد ۱۰۳۴۴ نفر بود. روش نمونه‌گیری

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

خوشه‌ای چند مرحله تعیین گردید و حجم نمونه با استفاده از روش برآورد نسبتها ۱۰۰ نفر محاسبه شد.

ابزار پژوهش پرسشنامه‌ای محقق ساخته دارای ۴۴ سؤال برای دروس علوم، فارسی، نقاشی و ریاضی بود. سؤالات علوم و فارسی به صورت شفاهی و آزمون ریاضی و نقاشی (تست گودیناف) به صورت کتبی برگزار گردید. پس از اجرای آزمون تصحیح برگه‌ها و کدگذاری توسط نرم‌افزار آماری spss استخراج و طبقه‌بندی داده‌ها انجام پذیرفت. برای تأمین روایی پرسشنامه بر روایی محتوا تأکید گردید و از نظرات صاحب‌نظران استفاده شد. برای تأمین پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن ۰/۷۷ بود. دو گروه مورد مطالعه در این پژوهش کاملاً مستقل از یکدیگر بودند. آزمون t برای مقایسه پیشرفت تحصیلی این دو گروه مورد استفاده قرار گرفت. ضریب همبستگی پیرسون و آزمون لون از دیگر روشهای آماری بودند. محاسبات آماری با استفاده از بسته نرم‌افزاری spss-pc⁺ انجام گرفت.

یافته‌ها

جدول ۱ وضعیت تحصیلی آن دسته از دانش‌آموزانی که آموزش‌های پیش‌دبستانی را دریافت نموده با گروهی که این نوع آموزش‌ها را دریافت نکرده‌اند در رابطه با درس علوم نشان می‌دهد. با توجه به ضریب همبستگی ۰/۶۷۹ می‌توان به وجود رابطه قوی به آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی علوم پی برد.

رابطه آموزش‌های پیش‌دبستانی با پیشرفت تحصیلی ...

جدول ۱: رابطه بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی علوم

وضعیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای میانگین انحراف	ضریب همبستگی	معنی‌داری
عدم آموزش	۵۰	۱۴/۴۰	۲/۲۸۸	۰/۳۲۴	۰/۶۷۹	۰/۰۰۰
آموزش	۵۰	۱۷/۵۱	۰/۷۳۲	۰/۱۰۳		

نتایج آزمون T در جدول ۲ گویای تفاوت معنی‌دار میانگین‌ها دو گروه (گروه بدون آموزش پیش‌دبستانی و گروه آموزش پیش‌دبستانی) است و چون در درس علوم میانگین گروه (۱۷/۵۱) بیشتر از میانگین گروه اول (۱۴/۴۰) می‌باشد می‌توان گفت گذراندن دوره پیش‌دبستانی با پیشرفت تحصیلی درس علوم در پایه اول ابتدائی رابطه دارد.

جدول ۲: نتایج آزمون T در زمینه رابطه بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی علوم

آزمون لون برای تساوی واریانس‌ها		T	درجه آزادی	معنی‌داری	تفاضل میانگین	خطای تفاضل انحراف استاندارد	فاصله اطمینان ۹۵٪
F	معنی‌داری						
۱۳/۳۹۵	۰/۰۰۰	-۹/۱۵۵	۹۸	۰/۰۰۰	-۳/۱۱	۰/۳۴۰	کران بالا -۲/۴۳۶
		۹/۱۵۵	۵۸/۹۲	۰/۰۰۰	-۳/۱۱	۰/۳۴۰	کران پایین -۲/۴۴۰

جدول ۳ وضعیت تحصیلی آن دسته از دانش‌آموزانی که آموزش‌های پیش‌دبستانی را دریافت نموده با گروهی که این نوع آموزش‌ها را دریافت نکرده‌اند در رابطه با درس فارسی نشان می‌دهد. با توجه به ضریب همبستگی ۰/۶۱۴ می‌توان به وجود رابطه قوی به آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی فارسی پی برد.

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

جدول ۳: رابطه بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی فارسی

وضعیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای میانگین انحراف	ضریب همبستگی	معنی‌داری
عدم آموزش	۵۰	۱۴/۶۶۰	۲/۰۱۶	۰/۲۸۵	۰/۶۱۴	۰/۰۰۰
آموزش	۵۰	۱۷/۷۴۰	۱/۹۸۸	۰/۲۸۱		

نتایج آزمون T در جدول ۴ نشان می‌دهد تفاوت میانگینها بین دو گروه معنی‌دار است و چون میانگین گروه دوم ۱۷/۷۴۰ بیشتر از میانگین گروه اول ۱۴/۶۶۰ می‌باشد می‌توان گفت گذراندن دوره پیش‌دبستانی با پیشرفت تحصیلی درس فارسی پایه اول ابتدائی رابطه دارد.

جدول ۴: نتایج آزمون T در زمینه رابط بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی فارسی

آزمون لون برای تساوی واریانس‌ها	T	درجه آزادی	معنی‌داری	تفاضل میانگین	خطای تفاضل انحراف استاندارد	فاصله اطمینان %۹۵
F	معنی‌داری					کران بالا کران پایین
۲/۵۲۴	۰/۱۱۵	۹۸	۰/۰۰۰	-۳/۰۸۰	۰/۴۰۰	-۳/۸۷۵ -۲/۲۸۵
		۹۷/۹۸۰	۰/۰۰۰	-۳/۰۸۰	۰/۴۰۰	-۳/۸۷۵ -۲/۲۸۵

جدول ۵ وضعیت تحصیلی آن دسته از دانش‌آموزانی که آموزش‌های پیش‌دبستانی را دریافت نموده با گروهی که این نوع آموزش‌ها را دریافت نکرده‌اند در رابطه با درس نقاشی نشان می‌دهد. با توجه به ضریب همبستگی ۰/۸۰۸ می‌توان به وجود رابطه قوی به آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی نقاشی پی برد.

رابطه آموزش‌های پیش‌دبستانی با پیشرفت تحصیلی ...

جدول ۵: رابطه بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی نقاشی

وضعیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای میانگین انحراف	ضریب همبستگی	معنی‌داری
عدم آموزش	۵۰	۱۳/۹۴۰	۲/۸۴۶	۰/۳۵۲	۰/۸۰۸	۰/۰۰۰
آموزش	۵۰	۱۹/۰۴۰	۰/۹۲۵	۰/۱۳۱		

نتایج آزمون T در جدول ۶ نشان می‌دهد تفاوت میانگین‌ها بین دو گروه (گروه بدون آموزش پیش‌دبستانی و گروه آموزش پیش‌دبستانی) معنی‌دار می‌باشد و چون در درس نقاشی میانگین گروه دوم (۱۹/۰۴۰) بیشتر از میانگین گروه اول (۱۳/۹۴) می‌باشد می‌توان گفت گذراندن دوره پیش‌دبستانی با پیشرفت دانش‌آموزان در درس نقاشی در پایه اول ابتدائی رابطه دارد.

جدول ۶: نتایج آزمون T در زمینه رابطه بین آموزش و پیش‌دبستانی و پیشرفت در نقاشی

آزمون لون برای تساوی واریانس‌ها	T	درجه آزادی	معنی‌داری	تفاضل میانگین	خطای تفاضل انحراف استاندارد	فاصله اطمینان ۹۵٪	F
معنی‌داری						کران بالا کران پایین	
۴۴/۰۱۵	-۱۳/۶	۹۸	۰/۰۰۰	-۵/۱	۰/۳۷۵	۵/۸۴۴ ۵/۸۵۰	
	-۱۳/۶	۶۲/۳۱	۰/۰۰۰	-۵/۱	۰/۳۷۵	۴/۳۵۶ ۴/۳۵۰	

جدول ۷ وضعیت تحصیلی آن دسته از دانش‌آموزانی که آموزش‌های پیش‌دبستانی را دریافت نموده با گروهی که این نوع آموزش‌ها را دریافت نکرده‌اند در رابطه با درس ریاضی نشان می‌دهد. با توجه به ضریب همبستگی ۰/۵۲۴ می‌توان به وجود رابطه قوی به آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی ریاضی پی برد.

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

جدول ۷: رابطه بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی ریاضی

وضعیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای میانگین انحراف	ضریب همبستگی	معنی‌داری
عدم آموزش	۵۰	۱۳/۲۶۰	۲/۶۳۳	۰/۳۷۲	۰/۵۲۴	۰/۰۰۰
آموزش	۵۰	۱۶/۵۸۰	۲/۸۱۵	۰/۳۹۸		

نتایج آزمون T در جدول ۸ نشان می‌دهد تفاوت میانگین‌ها بین دو گروه (گروه بدون آموزش پیش‌دبستانی و گروه آموزش پیش‌دبستانی) معنی‌دار می‌باشد و چون در درس ریاضی میانگین گروه دوم (۱۶/۵۸۰) بیشتر از میانگین گروه اول (۱۳/۲۶۰) می‌باشد می‌توان گفت گذراندن دوره پیش‌دبستانی با پیشرفت دانش‌آموزان در درس ریاضی در پایه اول ابتدائی رابطه دارد.

جدول ۸: نتایج آزمون T در زمینه رابطه بین آموزش و پیش‌دبستانی و پیشرفت در ریاضی

آزمون لون برای تساوی واریانس‌ها	T	درجه آزادی	معنی‌داری	تفاضل میانگین	خطای تفاضل انحراف استاندارد	فاصله اطمینان ۹۵٪	F
معنی‌داری						کران بالا کران پایین	
۱/۳۱۰	-۶/۰۹۱	۹۸	۰/۰۰۰	-۳/۳۲	۰/۵۴۵	-۴/۴۰۲ -۲/۲۳۸	
	-۶/۰۹۱	۹۷/۵۶۶	۰/۰۰۰	-۳/۳۲	۰/۵۴۵	-۴/۴۰۲ -۲/۲۳۸	

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعات و تحقیقات بسیاری نشان از اهمیت آموزش در دوران کودکی دارد و این به معنای آن نیست که ما آموزش را چند سالی زودتر شروع کنیم بلکه حاکی از این دارد که قبل از آموزش‌های رسمی و کلاسیک که در حال حاضر مطرح و اجرا

===== رابطه آموزش‌های پیش‌دبستانی با پیشرفت تمصیلی ... می‌شود لازم است برای مدتی کودکان را به طریق غیررسمی و بر اساس آمادگی و توانمندیهای سنی آموزش ببینند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد بین آموزشهای پیش‌دبستانی با پیشرفت تحصیلی علوم، فارسی، نقاشی، ریاضی رابطه وجود دارد این نتیجه با بسیاری از پژوهش‌های انجام شده در داخل و خارج و کشور از آن است که از جمله می‌توان به پروژه محمدی ۱۳۷۴، دیمه (۱۳۷۶)، صاحبی (۱۳۷۹)، فریمن (۱۳۸۱)، شوروکس و همکاران (۱۹۹۲) و کلاهان و همکاران (۲۰۰۰) اشاره کرد.

با توجه تفاوت زیاد میانگین‌ها می‌توان گفت که آموزش پیش‌دبستانی در درس نقاشی، نسبت به سایر دروس یعنی علوم، فارسی، ریاضی تأثیر بیشتری داشته است. علت آن احتمالاً این است که کودکان پیش‌دبستانی با رنگ‌آمیزی و نقاشی بیشتر سروکار داشته و تمرین و مهارت زیادی در این زمینه داشتند یافته‌ها حاکی از آن بین آموزش پیش‌دبستانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و به عبارت دیگر تفاوتی بین میانگین متغیر جنسیت و آموزش پیش‌دبستانی وجود ندارد و تفاوت‌های احتمالی ناشی از تصادف و شانس می‌باشد با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌شود:

سرمایه‌گذاری بیشتر بخشهای دولتی و تحت پوشش قرار دادن هر چه بیشتر کودکان ۴ تا ۶ ساله، توجه بیشتر مطبوعات و رسانه‌های گروهی به آموزش پیش‌دبستانی و بالا بردن آگاهی‌های والدین و تشویق هر چه بیشتر آنها برای سپردن فرزندانشان به این مراکز، مجهز کردن مدیران و مربیان به دانش و شیوه‌های نوین علمی و استفاده از مربیان مجرب و متخصص در مراکز پیش‌دبستانی، ارائه دوره‌های آموزشی و ضمن خدمت به منظور بالا بردن اطلاعات مربیان از یافته‌های علمی و روانشناسی، برگزاری دوره‌های آموزشی مکاتبه‌ای و تهیه مجله‌های تخصصی برای مربیان، ایجاد انگیزه در معلمان برای تقبل کلاسهای

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

پیش‌دبستانی، انجام مطالعات گسترده در زمینه تأثیر آموزش‌های پیش‌دبستانی در تمام پایه‌های تحصیلی و بررسی روش‌های آموزشی در مراکز پیش‌دبستانی و انجام مطالعات گسترده‌تر در زمینه تأثیر آموزش‌های پیش‌دبستانی در شکل‌دهی شخصیت کودکان.

کتابنامه

- آلن، ایلین و هارت، بتی. (۱۳۷۰). آموزش و پرورش در کودکان، ترجمه محمدحسین نظری‌نژاد، معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی.
- ترکمان، منوچهر، (۱۳۸۰). راهنمای آموزش لوحه‌های قبل از دبستان، تهران: شرکت انتشاراتی و آموزشی کودک‌آموز.
- روؤف، علی، (۱۳۷۰). نگاهی به آموزش و پرورش پیش از دبستان در جهان امروز، جلد اول.
- صافی، احمد، (۱۳۷۹). آموزش و پرورش ابتدائی، راهنمایی و متوسطه، انتشارات سمت.
- صاحبی، عرفان، (۱۳۷۹). اهمیت دوره پیش از دبستان در جهان امروز، جلد اول.
- فریمن، جوان، (۱۳۸۱). والدین فهمیده، کودکان تیزهوش، ترجمه لیلا صالحی، تهران: نسل نواندیش.
- کول، ونیتا، (۱۳۸۰). برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان، ترجمه فرخنده مفیدی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهی (سمت).
- موسائی، محمداسماعیل، (۱۳۷۰). دوره اساس و روش‌های آموزش و پرورش در مهد کودک، انتشارات گلها.
- مقدم دیمه، نسرين، (۱۳۷۵). تأثیر آموزش‌های قبل از دبستان بر رشد روانی، عاطفی دانش‌آموزان ابتدائی ناحیه ۴ مشهد، پروژه کارشناسی دانشگاه مشهد.

- ... رابطه آموزش‌های پیش‌دبستانی با پیشرفت تمصیلی ...
- محمدی، فاطمه، (۱۳۷۴). تأثیر دوره آمادگی بر میزان یادگیری و سازگاری اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان دختر پایه اول ناحیه ۳ مشهد، پروژه کارشناسی مرکز آموزش ضمن خدمت فرهنگیان.
- نصری، عالیه، (۱۳۷۹). بررسی تأثیرات آموزش‌های پیش‌دبستانی بر روابط اجتماعی دانش‌آموزان دختر سال اول ابتدائی از دیدگاه معلمان ناحیه ۲ مشهد، پروژه کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی.
- Byrne,B & etal. (2000). Effect of preschool phoneme identity training after 6 years. Journal of educational psychology. Vol92.no4.
- coolahan, k & etal. (2000). Preschool peer interactions and readiness to learn. Journal of educational psychology. Vol92.no3.
- deerr, K (2006). Get ready to read. <http://www.ff.org/programs/family>. html.
- lunsche,S. (2006). Looking for high-level skills. Eskom special report. South Africa.
- Shorrocks,D. (1992). Etal,ENCA 1 project: the Evaluation of National curriculum Assesment at key stage 1,school of Education, university of leeds.
- Waldman,H. (2006). Parents mental health affects childrens Behavior .www.fulldisclosureinc.com.